

Posudek na diplomovou práci Jana Biedermana, *Obraz z válek proti albigenským-ohěň, meč a okcitánský kříž*, Univerzita Karlova v Praze, Filosofická fakulta, Ústav českých dějin, Praha 2007, 133 s., obrazové a kartografické přílohy

Diplomová práce Jana Biedermana představuje zdařilý příspěvek k obnově a rozšíření obzorů dějin vojenství, často odsouvaného kamsi na hranici popularizace. Zbraně a zbroj tak získávají nechtěně kouzlo romantických artefaktů, využívaných hlavně k povrchní „ilustraci“ doby. Diplomant vyšel s oprávněného předpokladu, že zbraně, zbroj a oděv bojovníků středověku jsou klíčem k pochopení války v této dlouhé epoše, tolik odlišné od té, kterou znají moderní dějiny.

Jan Biederman v úvodu své práce (s. 6) konstatuje, že právě války proti albigenským představují pro historii vojenství jistou výzvu. Otázky týkající se hereze, jejího vzniku, rozšíření a vlivu na společnost se staly předmětem mnoha odborných prací, článků a sborníků z konferencí. Fenomén bojů byl ovšem zpracováván hlavně v souvislosti s duchovním bojem církve proti katarům a v souvislosti s formováním inkvizice. Samotné válečné operace zůstávaly poněkud stranou badatelského zájmu. Přitom války proti albigenským představovaly z odborného (a potažmo tedy metodologického) hlediska jedinečný konflikt, v němž se typicky středověký fenomén- křížová výprava, projevuje v kontextu událostí do té doby pro středověk zcela netypických. Historik má navíc k dispozici písemné prameny z pera přívrženců obou stran, což mu umožňuje kombinaci rozdílných úhlů pohledu a mnohovrstevnaté doplňování informací.

Plně souhlasím s diplomantovým výběrem trojice základních pramenů – tj. *Historia albigensis*, *La chanson de la croisade albigeoise* a *Chronica*. Společným jmenovatelem všech tří děl je fakt, že jejich autoři byli současníky událostí. Komparací těchto pramenů dospěl diplomant k poměrně plastickému obrazu válek proti albigenským. Jan Biederman se záměrně vyhýbá termínu „obraz křížové výpravy proti katarům“, protože jeho analýza překračuje hranice fenoménu kruciáty a odhaluje skutečnou podobu válek, které v první polovině 13. století na jihu Francie probíhaly.

Diplomant si správně uvědomil, že albigenské války nepředstavují jediný ucelený konflikt, ale fenomén rozpadající se do několika částí. Za adekvátní považuji jeho periodizaci

na tři základní období: od vyhlášení křížové výpravy až po bitvu u Muretu roku 1213, dále období od roku 1213 do až po smrt Simona de Montfort u Toulouse v roce 1218 a poslední od vyslání královského vojska na jih v roce 1222 až po mírovou dohodu z Paříže z roku 1229, respektive po zničení posledních ojedinelých bašt odporu v polovině 13. století.

Cílem Jana Biedermana přirozeně nebylo sepsání syntézy o dějinách katarství a válek proti albigenským. O to důsledněji (a nutno poznamenat že zároveň s kritickým a tvůrčím přístupem) se opírá o monumentální čtyřsvazkovou práci Michela Roqueberta *L'époée cathare*. Smyslem diplomové práce bylo podrobněji postihnout vojenskou stránku konfliktu a její rozbor v konkrétním období. Jan Biederman si záměrně zvolil období první, tedy od vraždy papežského legáta Pierra de Castelnau v zimě roku 1208 až po vítězství křížáků v bitvě u Muretu v září roku 1213. Právě v tomto časovém úseku je možné sledovat základní běh událostí od prvotního masového nadšení pro kruciátu po jeho následné opadnutí, kdy se početně oslabení křížáci stali v Okcitanii minoritou. Postupně začaly do popředí vystupovat zjištěné pohnutky účastníků výpravy, které měly vliv na následující průběh bojů. Plně lze souhlasit i se zvoleným koncem sledovaného období (byť jde přirozeně o mezník pracovní). Bitva u Muretu totiž představuje konec jedné periody válek proti albigenským a řadí se také k významným mezníkům ve francouzských dějinách. Tato bitva navíc vzhledem k předchozím událostem, díky svému průběhu i složením účastníků představuje prototyp středověké bitvy, chápané současníky jako boží soud. Nebyla tedy vnímána jen jako vítězství jedné strany nad druhou, ale jako vítězství křížáků, služebníků božích. Poraženými byli ti, co se vzepřeli božímu řádu myšlenkově a vojensky- tedy „zpučný“ aragonský král a okcitánská šlechta, tolerující a chránící heretiky.

Jan Biederman si dobře uvědomil metodologické obtíže zkoumání vojenské problematiky spojené s albigenskými válkami. Výpověď písemných pramenů, podávajících informace o způsobu vedení války i o užitých prostředcích, je totiž třeba porovnávat s ikonografickými prameny. Jen tak může být výsledný obraz středověkého vojenství co nejplastičtější.

Vlastní hodnocení práce: v její ústřední, byť nikoli nejzávažnější části (s. 18-85) diplomant prokázal, že si dokonale osvojil zásady práce s prameny a literaturou. Použitá literatura je rozmanitá a jsou v ní zastoupena reprezentativní díla novější francouzské a obecněji evropské medievistiky ke zvolenému tématu. Jan Biederman prokázal, že této literatury dokáže kriticky a tvůrčím způsobem využít. Oceňuji rovněž podkapitolu *Hereze a křížová výprava proti albigenským ve vztahu k českým zemím* (s. 82-85). Diplomant dospěl ke zjištění, že čistě katarské skupiny bychom v českém prostředí hledali těžko. V první řadě zde

chyběly jakékoli silnější a trvalejší vazby na jihofrancouzskou oblast, kde byli kataři původně dominující herezí. Navíc je nutno připomenout, že kataři ve druhé polovině 13. století de facto živořili v ilegalitě a jejich poslední pokus o vytvoření nové organizace na počátku 14. století dopadl tragicky. Vzhledem k těmto faktům je třeba považovat pražské heretiky buď za odnož valdenských, nebo přijmout předpoklad Rudolfa Holinky, že ona skupina pražských heretiků byla jedním z posledních zbytků katarů, kteří prchali před inkvizicí z německých zemí- přítomnost katarů v Čechách však zůstává neprokázaná.

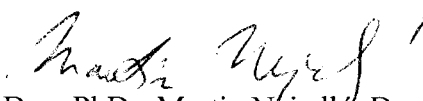
Nejcennější a nejprínosnější části diplomové práce se týkají vojenské techniky (s. 86 a následující). V souvislosti se středověkou obléhačím technikou Jan Biederman správně podtrhuje fakt, že při jejím výzkumu musíme postupovat obezřetně. Mnohdy jsme totiž odkázáni pouze na prameny písemné a ikonografické. Vzhledem k tomu, že veškerá obléhačím technika byla ze dřeva, nemůžeme počítat s většími hmotnými pozůstatky. Dochovaly se zejména kamenné projektily, u některých z nich si však nemůžeme být jisti, zda nejsou mladšího původu, určené pro nejstarší palné zbraně. Fragmenty strojů, které po bojích mohly zůstat, podlely rozkladu, nehledě na to, že stroje, pokud nebyly zničeny přímo v boji, mohly být rozebrány. Prameny ikonografické, třebaže věrohodné, jsou zpravidla více či méně schematické. Hlavním zdrojem informací medievisty tudíž zůstávají písemné prameny, i ty je ovšem třeba vnímat s určitou rezervou. Autory mnoha z těchto děl byli klerici, povětšinou vzdálení vojenskému řemeslu. Jejich informace mohou být tudíž zavádějící z neznalosti věci či úmyslně přehnané. Druhým faktorem, s nímž je třeba počítat, je nejednotnost termínů. Názvy jednotlivých typů strojů měly charakter přezdívky a i přes jejich určité ustalování docházelo k záměnám významů.

Řada obléhačím strojů (s. 89) při jejichž popisu se diplomant opírá o pramenné informace, odbornou literaturu i výsledky experimentů prováděných s replikami metacím strojů, je uváděna prostřednictvím původní podoby francouzských názvů. Jan Biederman zde upozornil na to, že české názvosloví je příliš chudé, často zahrnující některý z pestré směsice metacím strojů pod souhrnné termíny „prak“ a „katapult“. V této souvislosti kladu diplomantovi otázku, na kterou by mohl odpovědět při diskusi během obhajoby práce. Jak si tuto relativní chudobu českého názvosloví vysvětluje? Bylo spektrum užívaných metacím strojů ve středověku v našich zemích vskutku tak omezené, nebo je problém spíše v mezerovitosti dochovaných pramenů – a platí to rovněž pro doby po 13. století, např. i pro husitské války? Jak vysvětlit obdobný rozpor v terminologii koní a ořů, velmi bohaté ve francouzských pramenech (*destrier, palefroi, roncin, coursier, sommier*) a relativně chudé v pramenech naší provenience?

Závěrem: Diplomovou práci Jana Biedermana pokládám za cenný příspěvek k oné historii vojenství, jež chce být osobitým směrem historické vědy, který se neobejde bez zkoumání hmotné kultury. Diplomant si dobře uvědomil, že nejde jen o to rozeznat a pojmenovat jednotlivé části výstroje, ale především o jejich zařazení do historického a společenského kontextu. Rekonstruování hmotných aspektů vojenství přitom vyžaduje kombinaci studia archeologických nálezů, písemných zmínek a ikonografických pramenů. Každá z těchto skupin dokumentů ovšem vyžaduje zvláštní kritický přístup. Problém písemných zmínek tkví v tom, že militaria daného období mohl popisovat člověk, který s nimi nebyl v aktivním kontaktu a důkladně je neznal. Svou roli mohla sehrát i literární nadsázka. Jan Biederman dokázal kriticky využít nejrůznějších typů pramenů a na jejich základě přispět i ke kresebným rekonstrukcím v přílohách (s. 129 a následující, zvláště je třeba ocenit rekonstrukci zbroje těžkooděnce a přileb).

Jan Biederman prokázal vynikající znalosti literatury, schopnost tvořivě ji využívat a citlivě pracovat s různými typy historických pramenů (písemné, ikonografické, hmotné). Na kvalitě jeho diplomové práce se pozitivně odrazily solidní jazykové znalosti a roční pobyt na univerzitě Toulouse-Le Mirail v rámci programu Erasmus, kde mohl využít přednášek, seminářů a konzultací předních odborníků (zvláště Laurent Massé a Daniel Baloup). Práci rád doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit ji jako výbornou.

V Praze dne 18. 12. 2007

Doc. PhDr. Martin Nějedlý, Dr.